

ETO: 811.511.141
808.54-057.875
DOI: 10.19090/hk.2022.4.90-99

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

KATONA Edit

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
katonae.zenta@gmail.com

KOHÉZIÓTEREMTŐ ESZKÖZÖK EGYETEMISTÁK VÉDŐ- ÉS VÁDBESZÉDEIBEN

Cohesion-building tools in students' defense
and indictment speeches

Sredstva za stvaranje kohezije u studentskim besedama
odbrane i optužbe

Poeta nascitur, orator fit.
(Cicero)

A dolgozat a *Gyakorlati retorika* tárgyából az újvidéki Magyar Tanszéken készült szónoklatokat vizsgálja. A különböző irodalmi művekhez kötődő védő- és vádbeszédek témahálózatának feltérképezésekor elsősorban arra irányítja a figyelmet, hogyan valósul meg a téma kifejtése, fenntartása a szónoklat különböző részeiben. Miképpen illeszkedik a retorikai szituációhoz a szónok szóhasználata, stílusa, érvelési technikája? Melyek a hatáskeltés szövegszerűen megragadható eszközei?

Kulcsszavak: szövegszerkezet, folytonosság, stílus, alakzatok

Bevezető

A retorika kialakulása a büntetőjogi eljárások lebonyolításához kötődik. A joggyakorlat részeként jött létre és fejlődött tovább. Mindig volt tehát alap, ami a működtetését szükségessé tette, irányt szabott neki, a szabályait kialakította. Az ókortól kezdve napjainkig érvényes az a tapasztalat, hogy a törvényesség betartatásához, a jó ügy szolgálatához – az igazság kivívásához jó szónokokra, logikusan fölépített beszédekre van szükség.

A retorika szerepének terebélyesedése is közösségi tevékenységekhez kapcsolható, hiszen a *törvényszéki* mellett kialakultak a *tanácsadó/tanácskozó beszédek* – melyek szintén egyes emberek, embercsoportok meggyőzését tűzik ki célul. A szónoki beszédek harmadik típusába tartozó *bemutató beszédek* ünnepségek, szertartások alkalmával hangzanak el, tehát ugyancsak közönség előtt. Mindez meghatározza az alkalmazandó retorikai eszköztárat. Mindig, minden beszéd típus esetében szem előtt kell tartani a retorikai szituációt, a hallgatóság igényeit, elvárásait, meggyőződését, műveltségét stb. Ismerni kell a közönséget, hogy el tudjuk érni, rezonáljon a szónokkal, s elfogadja az érveit.

Az egyetemisták retorikai produkcióinak a vizsgálata mindannyiszor bizonyítja, hogy érdemes a kérdéssel foglalkozni, mert mind tartalmi, mind szerkezeti, mind világlátási szempontokból értékes tapasztalatokat nyerhetünk, valamint kiindulópontokat a további munkához (vö. Katona 2011, 2019). Dolgozatomban ezúttal tíz szónoklatot vizsgáltam meg (öt védő- és öt vádbeszédet), s a beszéd szerkezete és kohézióteremtő elemei szempontjából legjellemzőbb elemeket emeltem ki belőlük. A szövegek megírói (és előadói) követték a retorika nemezebb hagyományait, és Quintilianus szellemében jó emberként a jó ügy mellett szálltak síkra. A törvényszéki beszédek Arany János *Tetemre hívás* és *Ágnes asszony* című balladájához kötődtek. A szónokoknak tehát törvényszéki beszédekben, gyilkossági ügyekben kellett kifejteniük érvrendszerüket.

A védő- és vádbeszéd létrehozásánál a beszéd fölépítésekor egy bizonyos struktúrát, egy sajátos nyelvezetet kell követni. Ezek a követelmények az egyetemisták beszédeire éppúgy érvényesek, mint a bírósági tárgyalásokon elhangzott szónoklatokra. A rétoroknak komolyan kell venniük a feladatukat, noha a hallgatóság az évfolyamtársaik közül kerül ki. A szónokok felelősségtudata, elkötelezettsége, az ügy fontossága mindig hangsúlyos tényező. (Persze az alkotói fantázia is működni kezd. Sok esetben elképzelt szereplők is bekerülnek a szónoklatokba, sőt, akadt már olyan hallgató is, aki összefüggést teremtett a fent említett két ballada között.)

A törvényszéki ügyek tényezőit érintve minden tudományok atyja, Arisztotelész úgy fogalmaz, hogy jogi eljárásokkor „[h]árom dolgot kell figyelembe vennünk: először azon indokoknak mennyiségét és milyenségét, amelyek jogtalanságra készítetnek embereket, másodsor milyen lelkiállapotban vannak azok, akik így cselekszenek, harmadszor milyen azoknak a jelleme, lelkiállapota, akik a jogtalanságot elszenvedik” (Arisztotelész 1999, 60). A dolgozatok szerzőinek is ezeket a követelményeket kellett figyelembe venniük, amikor szövegük összefüggésrendszerét fölépítették.

A vádbeszédek szerkezete, kohézióteremtő elemei

A vádbeszédek szerkezetileg és nyelvileg is szorosabb, kötöttebb feltételeknek felelnek meg, mint a védőbeszédek. A vádlónak egyfelől könnyebb a feladata, másfelől nehezebb. Könnyebb, mert az adott szabályok előírják a szónoklat struktúráját, de valamelyest meg is akasztják a szónok kreatív hozzáállását. A kohézióteremtés alapfelvétele a jogi nyelvi kifejezések folyamatos használata a beszéd részeiben: a vád megfogalmazása, a tényállás bemutatása, a cél kitűzése a tételmondatok révén, a bizonyítékok bemutatása, a tett jogi minősítése/a büntetés kimondása (Adamik–Adamikné–Aczél 2004, 125–127).

A jogi szövegek létrehozása próbára teszi az egyetemi hallgatókat. Azokat is, akik a tanácsadó beszédek írásakor brillíroznak, a retorikai eszközök egész tárházát vonultatják fel, s kifogyhatatlanok az ötletekben. A törvényszéki beszédek megalkotásakor gyakran a dolgozat többszöri átdolgozására van szükség. Akadnak szövegek, amelyek, mire elnyerik végső formájukat – a gondos munka nyomán – végül valóban feszessé válnak. A gyakorlat teszi a mestert.

A vádbeszédekben a hatáskeltés érdekében már a szép belépőben, a bevezetőben feltűnhet az eszmei cél hangoztatása – az *igazság* kiderítése. A *Danaidalány* címet viselő szónoklat is ennek nyomán szerveződik. (Az írás persze már a címénél fogva is kivívja az érdeklődésünket – a szüntelen vízhordással bűnhődő mitológiai lányok szimbolikája által.) Az *igazság* kulcsszóként végigvonul a szónoklaton. „Én képviselem az *igazságot* e napon, s rám hárult a feladat, hogy *igazságot* szolgáltatassak. Hölgyeim és uraim, kötelességünk *igazságosnak* lenni, és kötelességünk *igazságot* tenni!” A téma a befejezésben, az összegzésben visszatér: „Ki fog *igazságot* tenni, ha nem mi? Győzzön az *igazság!*” Mindezt övezi a törvény mindenhatóságába és a józan ítélőképességbe vetett hit.

A tényállás ismertetése és az elbeszélés, a bizonyítás kulcsszavai a törvényszéki szövegekben: *a bűncselekmény, a gyilkosság, a felbujtó, elkövető, vád* ezek megszerkesztett, jogi nyelvben szokásos változatai, például: *szántsándékkal, előre eltervezett és aljas módon elkövetett emberölésben való részvétel*. Az eset elbeszélése az argumentációnak is alapeszköze lehet. A rövid, tényszerűen pattogó, mégis érzelmmel teli, ismétlésre és fokozásra épülő vádló mondatok után lecsap a szónoki kérdés, és az azonnali válasz – a lesújtó következtetés. Itt az Arisztotelész által felvázolt három tényező rejtett formában megmutatkozik: a cselekmény, az elkövető és a sértett helyzete, jellemzése.

A férj halott. A hitvesi ágyban találtak rá, vérbe fagyva. Dulakodásnak vagy betörésnek semmi nyoma. Az áldozat ismerte támadója tettestársát. Szerette őt. Megbízott benne. Nőül vette. A házába fogadta. Otthont

adott neki. És szabadságot. Szabadságot, hogy nő lehessen, szabadságot, hogy boldog lehessen. És mit kapott cserébe? Árulást és pusztulást kapott, hölgyeim és uraim.

Noha alapvetően a tények alapján kell a bíróságnak döntenie, így az ügyész főként a józan észre, az adatokra, a törvényesség betartására kell hogy fölhívja a figyelmet. A jó szónoki képességek nyilvánvalóan előbbre viszik a vádban foglalt tények elfogadtatását, elfogadását. A beszéd logikus fölépítése a szellem napvilágára épít, azonban a hatást növelő patetikát sem nélkülöző retorikai eszközök bábáskodnak az érvek elfogadásánál, az ítélet megszületésénél. A nyerő hármás (az ismerős hang, az érzelmi telítettség, a logikus érvelés) alkalmazása elengedhetetlen föltétele a hatásos beszédnek (Aczél 2017).

Egyik, Kund Abigél elleni (Bárcki Benő apja szájába adott) szónoklat mindemellett a tekintély elvéből táplálkozik, közismert fordulatokat választ tételemondatul. A vádbeszéd három pilléren nyugszik: a bevezetőben a kitűzött cél, az igazságszolgáltatás érdekében John Milton szavaival él: „Csapjon csak össze az igaz és a hamis! [...] Az igazság erős.” A bizonyítás során a tetemre hívás eredményére mint isteni jelre utal: „Maguk is tisztában vannak, mélyen tisztelt bíróság és esküdtszék, az isteni ítélettel. Isten soha nem téved!” Majd a bírák felelősségének kidomborítása után az ítélethozatalra (természetes lezárásként) a Hammurápi törvénykönyve óta ismeretes jogi elv – a bosszúállás jelmondata révén szólít fel: „szemet szemért, fogat fogért”.

A tényállás felvázolásakor és az érvelés során felvonultatott izotopikus szövegösszekötő elemek, egyben stílusesszéközök a vádlott kedvezőtlen minősítését szolgálják: „szeretném, ha az egész világ szembesülne e *hitvány* némben cselekedetével”; „Abigél *kisasszony... könnyelmű, kacér enyelgése, női szépsége*”. A lezárásban az irónia, a feddés, a fájdalom, a kárhoztatás éreztetése után a „*hidegvérű gyilkos*” minősítés készíti elő a bosszúelv kimondását, a halálbüntetés követelését.

A beszéd alapvetően az érzelmekre épít, a pátoszt részesíti előnyben, ami egy gyászoló apa esetében nem szokatlan (noha az *Abigél kisasszony* megnevezés vegyes érzelmeket kelthet a hallgatóságban). A szónok nem feledkezik meg a sértett jellemzéséről: „*ártatlan léleknek*” nevezi a fiát, metonimikusan „*ártatlan életről*” beszél vele kapcsolatban. Folyamatosan épít a szánalomra, együttértésre, hivatkozik a bíróságra, megnevezi azt, az egyetértését kéri – a bizonyítás során következetesen alkalmazott több esetben komplex, sőt, haladó ismétlést is tartalmazó retorikai kérdéssor alkalmával is. A hatáskeltésben együtt muzsikál a mesteri szerkesztésmód és a jóindulatot kivívó hangnem.

Kérdem én a tisztelt bíróságot... gondolták volna valaha is, hogy egy olyan ember fogja életüket venni, akiért mindent megadnának, és akinek személye menedék volt az élet problémái előtt?

...Miért adott Benő kezébe tört, ha nem a halálát szerette volna ezáltal okozni? Egyáltalán miért volt az ifjú Kund Abigél kisasszonynak egy tör a zsebében, ha szeretőjével ment találkozni? Ha önvédelemből volt rá szüksége, akkor miért adta a fiúnak, vagy ha már odaadta, akkor miért hagyta magára? Lehet, hogy az egészség előre kitervelte? Nem egy tökéletesen előre kitervelt gyilkosságról beszélünk-e, ahol a hely és idő teljesen megfelelő volt egy élet kioltásához, ahol egyetlenegy tanú sem láthatta a merényletet? Az egyedüli tanúk ugyanis nem mások, mint az erdő lakói, az éjjeli állatok és a növények. Szerencséje a kisasszonynak, hogy ők nem tudnak beszélni, mert akkor lenne mit mesélni!

Az Arany-balladák nagy teret hagynak a találgatásoknak. A balladai homály fölfedése során számtalan tényező merülhet föl a helyre, időre, tényekre, körülményekre, mozgatórugókra vonatkozóan. A szónoklatokhoz kötődő vitában a hallgatóság föl is teszi ezeket a kérdéseket. Ilyenkor a közönség a maga véleményére, irodalmi ismereteire alapoz, így a jellemek társadalmi és pszichológiai alapú elemzésén alapuló vita is kialakulhat: vajon miféle legény az, aki ilyen rosszul viseli a lány incselkedését? Vajon milyen apa keze alatt nőtt fel egy ilyen önbizalom-hiányos fiatalember?

A védőbeszédek hatásmechanizmusa

A védőbeszédek nem mellőzik a logikát, de elsősorban a pátoszra, a megértésre, a pszichikai tényezők figyelembevételére helyezik a hangsúlyt. Az elbeszélés jobbára kimarad, vagy a bizonyítás részévé válik, s új tényezők kerülnek be a történet értelmezésébe. A védelem a kohézióteremtés érdekében szívesen hivatkozik a közönség megértésére.

Az egyik rétor ügyesen veszi a kezébe a figyelem irányítását, folyamatosan tartja a kapcsolatot a közönséggel. Tisztában van a fentebb említett nyerő hármas: az ethosz, pátosz és a logosz együttműködésének fontosságával. Különösen kiténik *az ismerős hang* keresése – a szónok „magát nem feladva képes azonosulni hallgatóival, tud a másik hangján szólni” – ethosza, szónoki hitelessége megkérdőjelezhetetlen (Aczél 2017, 83).

A Kund Abigélt vádló (fentebb idézett) szónok meggyőző munkáját az észlelés irányításával kezdi, majd az érzelmekre tér át: „Idézzék csak vissza az első

gondolataikat, amikor meghallották, mi történt. Úgy gondolom, senkit se kell emlékeztetni az akkori hangulat fagyosságára, még most is itt van köztünk ez az érzés. Nem csak én érzekelem, ugye?!”

A folytatásban retorikai kérdéssel, majd a többes szám első személyére való átváltással vonja be búvkörébe a közönséget a szónok: „Mint azt *tudják/tudjuk*.” A közösség nevében történő véleményalkotás módszerét a továbbiakban következetesen alkalmazza: „Ágnes asszony viselkedése ad okot arra, hogy több szempontból is *megvizsgáljuk* az ügyet... Szem előtt kell *tartanunk* a megbánást... hisz saját szemünkkel is *láthatjuk*, hogy őt a lelkiismerete már elítélte.”

Az észlelést követi a vélemény megváltoztatására tett kísérlet, a közösség erejének, véleményének, beleegyezésének a kérése – ismét retorikai kérdésekre építve: „Egyetértetek velem a közösség itt megjelent tagjai? Kérhetem elfogadó hozzáállásukat és segítő magatartásukat? Remélem, igen.”

Azonos stilisztikai eszközök, a tények eltérő magyarázata, új tartalmi momentumok beépítése

A védő- és vádbeszédekben sok esetben ugyanazok az eszközök érvényesülnek, csak más cél elérése érdekében. A szónokok az érvelés során bíznak a párhuzamos szerkesztésmód, például az előismétlés erejében, mintegy rigmuszerű alkalmazásában: „*ebben a gyolcsban már nem a fizikailag megmutatkozó vérfoltot látja, hanem saját lelkének a mocskát. Mosná éjjel, mosná nappal, mosná hóban, mosná fagyban.*”

A balladai homály folytán sok ismeretlen részletet a védelem a maga javára alakít ki, gondol tovább, egészít ki. (Egyes szónokok a szeretőt kárhoztatják, s aljas rágalomnak minősítik az árulását, igaztalan vádjait.) Akad, aki a férj jellemét dolgozza ki a védelemnek megfelelő töltettel. Míg a korábban idézett vádbeszéd Ágnes férjét otthonteremtő, szeretetet sugárzó társként mutatta be – ezzel is súlyosbítva Ágnes állhatatlanságát és álnokságát, némelyik védőbeszéd a férjet kegyetlennek, zsarnoknak ábrázolja. Az alábbi szöveg a nő alávetett helyzetét is feltételezi: „Ez az asszony áldozatává vált férjének. Csendben tűrte a megalázást és a bántalmazást. Nem emelt panaszt, hiszen tisztelnie és szeretnie kell az urát, még akkor is, ha szíjat hasít a hátából. Sokáig senki sem akadt, aki megvédje, vagy megakadályozza a férj kegyetlen viselkedését.”

A mosás a vádbeszédekben a bizonyíték eltüntetésének gesztusa, elmezavara pedig a bűnös tett bizonyítéka vagy csak tettetés: „Ágnes asszonyra, a megtört és gyászoló feleségre, a folyónál találtak rá. Véres lepedőt mosott, vétkének bizonyítékát próbálta eltüntetni, lemosni magáról bűnösségét. Tébolyt színlel,

úgy tesz, mintha semmiről sem tudna, de ne engedjék megtéveszteni magukat, tisztelt hallgatóság, vér tapad a kezéhez.”

A védőbeszédek a kényszeres cselekvést (a mosást) a szánalmat keltő téboly bizonyítékaként tüntetik föl, pl. intertextuális beütéssel hitelesítve a mondanót: „Én mégis a Tisztelt Bírósághoz fordulok: vajon egy asszony, akinek ép az elméje, mindezek után a falu színe-java előtt mossa majd a gyolcsát? És nem menekül, csak fehér lepedőjét mossa, mossa... mint aki ráér?” A tények kétféle interpretációja abban is manifesztálódik, hogy a vád a zavarodott elméjű asszony szabad mozgását veszélyesnek ítéli, a védelem pedig éppen a magabazárkózása miatt ártalmatlannak tartja.

A védőbeszédek is építenek a párhuzamos szerkesztés adta lehetőségekre mind a bizonyítás erejével bíró elbeszélésekben, mind a végkövetkeztetésben. A védőbeszédek fölépítése esetlegesebb, leginkább leíró bevezetőt választanak a szónokok, s az érvelésük kevésbé meggyőző. Így többször támaszkodnak kimódolt, kitalált mozzanatokra. Persze a balladai homályra hivatkozva, de bizonyos feltételezéseket az Arany-ballada nem tesz lehetővé, vagy legalábbis kevésbé igazolja. Másokat viszont a homály jegyében nem tudunk elutasítani. Egyes munkák a jelenbe helyezik az eseményeket, helyszínelőket, ujjlenyomatokat emlegetnek. A hitelesség szándékával az egyik védő arról beszél, hogy maga is járt a helyszínen. Ez megbeszélésünk jegyében történik, tehát lehetséges, de a stíluskohézió több helyütt csorbát szenvedhet, megtörténik, hogy kiesnek a szerepükből a szónokok, hisz a bíróságon a mai szövegekben is disszonánsan hatna egy jogász szájából a diáknyelvi kifejezések beiktatása az érvelésbe: „Ügyfelem azt állítja, hogy a tört szülinapi ajándékba adta szerelmének.”

A lezárás/epilogosz/peroratio szerkezete

A szónoklat meghatározó eleme a bekezdés mellett a lezárás, a következtetések levonása, az utolsó benyomás. Híven közvetíti ezt Lüsziász mondata: „Bírák! Nem az a nehéz, hogyan kezdjem el a vádbeszédet, hanem az, hogy hol rekesszem be” ([https://hu.wikipedia.org/wiki/Lüsziász](https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%BCsziasz)). Vagyis megfelelő pillanatban az észlelés, a véleményváltoztatás után, a cselekvésre felkészült pillanatban – egy optimális hosszúságú, logikusan fölépített beszéd végén, a legjobb hangulati fokozat elérése után, mintegy betetőzőként kell befejezni a szónoklatot.

A jóindulat fenntartása, az ítélethozókkal való állandó kapcsolattartás végén az esküdtek bölcsességének, az igazságszolgáltatás mindenekfelettségének a hangoztatása a leghatásosabb eszköz. A retorikus beszédmód csúcspontjaként a

szónok összefoglalója épülhet a retorikai kérdéseket azonnal lezáró tagadásra. Ezt követik a következetességre, a jogrend dicséretére vonatkozó, lehangoló párhuzamos szerkezetek. Ezek után a magától értetődő diadal reményében hangozhat fel a felszólítás: „*Győzzön hát az igazság!*”

Hát kérdem én, van-e nagyobb bűn a gyilkosságnál? Nincs! Van-e nagyobb árusulás a házasságtörésnél? Nincs! Hölgyeim és uraim, ki fog igazságos lenni, ha nem mi? Ki fog igazságot tenni, ha nem mi? Nagyra becsült bírónő, tisztelt esküdszék, tisztelt hallgatóság, bízom a törvény mindenhatóságában és az Önök józan ítélőképességében. Győzzön hát az igazság! Köszönöm.

Ha a bölcsességre, a tapasztalatra utal a szónok (mint az Antigoné-beli Kreón), biztosabb lehet a sikerben:

A döntés most már az Önök kezében van. Remélem, nem okoznak csalódást ez alkalommal sem, és méltó büntetést szabnak ki Ágnes számára. Arra kérem Önöket, hogy döntésüket jól gondolják át, mielőtt közlik velünk. *Ősz fejük* is bizonyíték arra, hogy már több éve betöltik ezt a tisztséget, és komoly *tapasztalattal rendelkeznek*. Önök szerint mit érdeemel az, aki valami módon bűnös egy emberélet kioltásában?

Nem szokatlan a retorikában (lezárásként) a bírák felelősségére való célzás, a döntéshozatal emberi sorsokat, közösségek életét befolyásoló jelentőségének a hangsúlyozása:

Tisztelt bíróság, esküdszék! Önökön áll, hogy futni hagynak-e egy hidegvérű gyilkost, aki mindenkire nézve veszélyt jelent. Önökön áll az is, hogy a falu polgárai a jövőben rettegésben vagy békében fogják-e leélni mindennapjaikat. Az Önök lelkén szárad, ha a falunak hasonló borzalmakat kell átélnie a jövőben is.

A védőbeszéd írói nehezebb helyzetben vannak, mint a vádbeszéd megfogalmazói, hisz gyilkossági ügyekben felmentő ítéletért folyamodni embert, jogászt próbáló feladat. Ágnes asszony ügyében a szánalomra, pszichikai állapotra, isten büntetésére, örök kárhozatra, életfogytiglani büntetésre hivatkozhatnak.

Kund Abigél esetében az eljárás esetlegességét, a bizonyítékok hiányát tekinthetjük döntést indukáló tényezőnek. A babonára való célzás eltérő hatásokat érhet el, egy babonába süllyedt falu előtt nem feltétlenül érdemes az elítélésére építeni. Ha a rétor okatlanul tiszteletlen, esetleg egyenesen agresszív, nem számíthat jó fogadtatásra: „Arra kérem Önöket, hogy ne hozzanak elhamar-

kodott döntést. Hallgassanak lelkiismeretükre, és ne ítéljenek el valakit csak azért, mert a babonától elvakulva úgy vélik, csakis ügyfelem lehet a tettes.”

A kohézióteremtő erők (a rendszert alkotó tartalmi jegyek, a joggyakorlatban alkalmazott toposzok), a szerkezeti egységek egymásra épülése, a stilisztikai eszközök harmóniája, a szónoklatok hangneme együttesen hozhat megbízható eredményt. Mindez persze a hangosításkor újabb csillogó bevonatot kaphat.

A kurzus befejezésekor a szónoklatokat meg is hallgatjuk, méltó vita is járul hozzájuk. Nem kétséges, hogy a megítélést az előadásmód, a szónok határozottsága, sok esetben érzelmi telítettsége, rátermettsége, hangszíne és hanghordozása, gesztusrendszere, egész testbeszéde, személyisége, ethosza befolyásolta. „A szó erejét” (Aczél 2005) a megírás és az előadás együttesen szolgálta, vetítette ki, tette meggyőzővé.

Kitekintő összegzés

Babits Mihály nem túloz, amikor azt írja: „Egész iskolád retorikai, s minden tantárgy csak retorika ma is” (Babits 2013, 527). Naponta konstatálhatjuk, hogy a különféle stúdiumok révén a diákok szüntelenül tanulják, majd használják a retorikai ismereteket. A tapasztalat azt mutatja, hogy a szónoklatok íratása a hallgatók kifejezésrendszerének gazdagítását szolgálja, alkalmassá tesz a közösség előtti megszólalásra, összegzi azt a sokoldalú tudást, amire az egyetemi évek során szert tesznek az (egyelőre) alkalmi szónokok. Rendszerbe foglalják a mondattani, szövegtani, retorikai ismereteiket. A szónokok megérik az érvelés, sőt a manipulálás nyújtotta lehetőségeket, észreveszik, hogy egy sodró lendületű, a legszentebb eszményekre utaló beszédben a párhuzamok felállítás a milyen lehengerlő, mennyire lényegkiemelő, témacentrikus lehet, de mennyire el is terelheti a figyelmet az igazságról. A vádbeszéd írója tudja, érdemes az elbeszélésre koncentrálni, a védő inkább az emberi momentumokra figyel.

A szónokok fejlődése szinte minden esetben kimutatható mind a szövegek megírásában, mind az előadásában. Nem kevésbé eredményes a szónoklatot követő vita, amikor életfontosságú kérdésekben kell megnyilatkozni, megvédeni a véleményünket, feltenni a sokszor meghökkenítő kérdéseket, beavatódni a retorikába, a világba. Amikor végérvényesen kiderül mindenki hitvallása, ember- és világlátása. Mikor azok, akik évek óta együtt ülnek a padokban, egymásra ismernek, vagy épp ellenkezőleg, kiderül, hogy nem ismerték egymást. Mindez a retorika által, például egy teljesen fiktív eset megtárgyalása során, anyanyelvi eszköztárunk felsorakoztatása által, egy egészen új látásmód, egy új, de mégsem ismeretlen viselkedésforma felvállalása révén.

Irodalom

- Aczél Petra. 2005. *Szóerő: A retorikai kutatás új irányairól*. <http://communicatio.hu/mktt/dokumentumok/konferenciak/2005/posztetek/aczelpetra.htm> (2022. aug. 16.)
- Aczél Petra. 2017. *Neked van igazad?* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Adamik Tamás – Adamikné Jászó Anna – Aczél Petra. 2004. *Retorika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Arisztotelész. 1999. *Rétorika*. Budapest: Telosz Kiadó.
- Babits Mihály. 2013. Irodalmi nevelés: Egy tantárgy filozófiája tanulók számára. Fogarasi diákjaimnak, az Értesítőbe. In Adamikné Jászó Anna: *Klasszikus magyar retorika*. Budapest: Holnap Kiadó.
- Katona Edit. 2011. Kognitív metaforák vizsgálata egyetemistáink szónoklataiban. *Hungarológiai Közlemények* 42 (1): 25–33.
- Katona Edit. 2019. Minek nevezzelek? A metaforahasználat genderalapú vizsgálata szónoki beszédekben. *Hungarológiai Közlemények* 50 (4): 95–110.
- Lüsziasz. *Az Eratoszthenész elleni beszéd*. [https://hu.wikipedia.org/wiki/Lüsziasz](https://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%BCsziasz) (2022. aug. 16.)

COHESION-BUILDING TOOLS IN STUDENTS' DEFENSE AND INDICTMENT SPEECHES

The paper examines the speeches made/delivered at the Department of Hungarian studies in Novi Sad within the academic subject of Practical Rhetoric. When mapping the topic network of defense and indictment speeches related to different literary works, I primarily focus on how the topic is developed and maintained in different parts of the speech. How does the word usage, style, and reasoning technique of the speaker fit into the rhetorical situation? What are the textual means of making an impact?

Keywords: text structure, continuity, style, stylistic forms

SREDSTVA ZA STVARANJE KOHEZIJE U STUDENTSKIM BESEDAMA ODBRANE I OPTUŽBE

Rad se bavi ispitivanjem beseda u okviru predmeta *Praktična retorika* na Odseku za hungarologiju u Novom Sadu. Rad se prilikom mapiranja tematske mreže beseda odbrane i optužbe, vezanih za različita književna dela, fokusira prvenstveno na način na koji se tema razrađuje i održava u različitim delovima besede. Na koji način se upotreba reči, stil, tehnika i rezonovanje besednika uklapa u retoričku situaciju? Kojom se tekstualna sredstva javljaju za izazivanje određenog efekta?

Ključne reči: struktura teksta, kontinuitet, stil, forme